

УДК: 330.322:330.341.1:338.48

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО БАЗИСУ У ТУРИЗМІ

О. Кушнірчук-Ставніча

*Інститут регіональних досліджень НАН України
м. Львів, вул. Козельницька, 4, 79026, тел.: (032)270-71-68*

Розглянуто теоретичні та практичні засади формування успішного туристичного бізнесу в західному регіоні України, проблеми розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності у туризмі. Висвітлено орієнтири вдосконалення інвестиційно-інноваційної активності у туризмі.

Ключові слова: інвестиційно-інноваційне забезпечення туризму, ринок туристичних послуг, інвестиції у туризм, інноваційні види туризму.

Успішний розвиток суспільних систем залежить від інноваційних процесів та їх інвестиційного забезпечення не лише в науковій та техніко-технологічній сферах, а й усіх сферах життя людини, зокрема, туристичній та сфері обслуговування загалом.

Вагомий внесок у теоретичне обґрунтування інвестиційної та інноваційної складових процесу формування ринку туристичних послуг зробили такі вітчизняні та закордонні вчені, як В. В. Руденко, О. М. Підхонний, М. Д. Кондратьєв, С. Ю. Глазьев, Ю. В. Яковець, Л. Г. Раменський, Й. Шумпетер, та багато інших. Проте динамічність сучасного світу зумовила потребу систематизації та вдосконалення практичних засад інвестиційно-інноваційного забезпечення туризму із урахуванням найновіших тенденцій соціально-економічного розвитку суспільства, вироблення його нових орієнтирів.

Метою статті є теоретичне обґрунтування інвестиційно-інноваційних засад туристичного бізнесу та висвітлення практичних шляхів формування інвестиційно-інноваційної бази у туристичному бізнесі.

Розробка теоретичних і практичних засад формування інвестиційно-інноваційної основи туризму повинно супроводжуватись конкретизацією цього поняття. Попри численні спроби трактування суті понять інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання та інноваційної діяльності, чіткого визначення поняття інвестиційно-інноваційна діяльність у туризмі нема. В. В. Руденко тлумачить інвестиційну діяльність як сукупність практичних дій з вироблення та реалізації інвестиційних рішень, спрямованих на вкладення капіталу в усіх його формах в різні сфери підприємницької та інших видів діяльності з метою його відновлення, збереження та приросту, а також досягнення інших позаекономічних цілей [4].

Своєю чергою, О. М. Підхонний визначає інвестиційний процес як послідовні зміни стану капіталу внаслідок здійснення інвестицій, а інвестиційну діяльність – як діяльність з вироблення та реалізації інвестиційних рішень, спрямовану на відновлення, збереження і приріст вартості капіталу. Отже, більшість авторів розглядають

категорію “інвестиційна діяльність” у контексті її головної кінцевої мети, яка полягає у досягненні економічних вигод (отримання прибутку (доходів)) та позаекономічних ефектів (соціального, екологічного).

Зміст поняття інноваційної діяльності переважно трактують як нововведення, за допомогою яких виробник туристичного продукту отримує переваги перед іншими учасниками ринку. В Оксфордському тлумачному словнику поняття “інновація” (innovation) пояснюється так: “Будь-який новий підхід до конструювання, виробництва чи збуту продукції, внаслідок якого новатор та його компанія отримують перевагу перед конкурентами” [5]. Термін “інновація” в сучасному його значенні вперше почав вживати Й. Шумпетер, підкресливши, що інновація – це суттєва зміна функції виробництва, яка полягає в новому поєднанні і комерціалізації всіх нових комбінацій, які базуються на використанні нових матеріалів і компонентів, впровадженні нових процесів, відкритті нових ринків, впровадженні нових організаційних форм. До цього варто додати, що інновація – це новий продукт, нове явище чи дія на туристичному ринку (підприємстві), які мають за мету привабити споживача, задовольнити його потреби та одночасно принести прибуток підприємцю.

Отже, узагальнивши всі наведені визначення понять “інвестиційна діяльність”, “інноваційна діяльність”, сформулюємо власне. Отже, під поняттям “інвестиційно-інноваційна діяльність у туризмі” ми розуміємо таку активність, яка супроводжується впровадженням нових видів і форм туристичної діяльності, виробництва та споживання туристичних товарів і послуг, що дає їх продуценту перевагу над іншими представниками туристичного ринку, та що зумовлює примноження прибутку за мінімальних витрат на виробництво та збільшення обсягів капіталовкладень із різноманітних джерел інвестування.

Головною кінцевою метою інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства є досягнення економічних вигод – (отримання прибутку (доходів)) та позаекономічних ефектів (соціального, екологічного).

Виникнення нововведень у туризмі має хвилеподібний характер: одна інновація змінюється іншою, більш передовою, забезпечуючи постійний розвиток туристичної сфери. Хвилі, які періодично змінюють одна одну, відповідають різним рівням організації цієї сфери. Цей хвилеподібний характер пов’язаний з фазами науково-технічних і економічних циклів.

Вагомий внесок у формування концепції хвилеподібного розвитку соціально-економічних систем зробив російський економіст та соціолог М. Д. Кондратьєв. Структура циклів Кондратьєва достатньо проста. Кожен цикл інновацій в туризмі чи будь-якій іншій сфері складається з двох частин, або хвиль: висхідної та низхідної. Висхідна хвиля – це період тривалого переважання високої господарської кон’юктури та її насиченого розвитку, досить легкого подолання короткотермінових криз. Низхідна хвиля – це період тривалого переважання низької кон’юктури, коли, не зважаючи на тимчасові піднесення, домінує депресія, ділова активність пригнічена, а світова ринкова економіка розвивається нестійко. В період низхідної хвилі туристична сфера немовби накопичує сили і ресурси для нового стрибка, нового витка еволюції.

У розвитку великих економічних циклів М. Д. Кондратьєв виокремив чотири тенденції:

а) перед початком і на початку висхідної хвилі кожного великого циклу спостерігаються глибокі зміни в економічному житті суспільства, що спричиняють значні технічні зміни (цьому передують значні технічні відкриття та винаходи), залучення нових країн у світові економічні зв'язки; зміни грошового обороту;

б) на період висхідної хвилі кожного великого циклу припадає найбільша кількість соціальних потрясінь (війни, революції);

в) період низхідної хвилі кожного великого циклу супроводжується тривалою депресією сільського господарства;

г) у період висхідної хвилі великих циклів середні капіталістичні цикли характеризуються короткотерміновою депресією та інтенсивністю піднесення; у період низхідної хвилі великих циклів спостерігається протилежна картина [5].

Американський економіст Й. Шумпетер є автором концепції економічної динаміки та циклів, в якій головна роль відводиться підприємницькій функції. Він стверджував, що підприємці постійно вносять новизну в економіку і цим порушують рівновагу. Саме підприємці зумовлюють зростання та метаморфози в економічній сфері, ризикуючи та впроваджуючи нові комбінації використання факторів виробництва. Саме вони сприяють випуску нових товарів, більш ефективно використовують уже відомі матеріали, впроваджують нові техніку й технології, освоюють нові ринки збуту, переходять до більш раціональних форм організації виробництва та управління ним.

Отже, провідна роль у формуванні інвестиційно-інноваційного базису туристичного бізнесу належить підприємцям, які, створюючи туристичні підприємства (агенції, туристичні оператори, туристичні фірми тощо), є носіями перетворень у сфері туризму, що проявляються у нових туристичних технологіях, інноваційному туристичному сервісі, інноваційних туристичних товарах тощо.

Відомий американський спеціаліст з управління П. Друкер підкреслював роль підприємницької діяльності, в основу якої покладена систематизована інноваційна діяльність, тобто пошук і використання нових можливостей для задоволення потреб людини.

Завдяки цьому суспільство отримало такі інноваційні види туризму, як спелеотуризм, промисловий, автомобільний, підводний, пригодницький, мисливський, подієвий, екстремальний тощо, які стали джерелом задоволення нових туристичних потреб населення.

Інвестиційно-інноваційна діяльність у туризмі є необхідною умовою кругообігу капіталу суб'єктів туристичної діяльності. Своєю чергою, діяльність у сфері виробництва туристичного продукту створює передумови для інноваційних рішень і нових інвестицій. З цієї точки зору, туристична діяльність включає в себе самостійні, відокремлені процеси інвестиційної, інноваційної та операційної діяльності, що є найважливішими взаємопов'язаними складовими єдиного економічного процесу.

Інвестиційна діяльність у сфері туризму, як і в будь-якій іншій галузі економіки, є динамічним процесом, у якому періоди спаду та піднесення змінюють один одного. В останні роки, особливо після фінансово-економічної кризи, надходження інвестицій у туристичну галузь значно скоротились, а на деяких територіях сягнули нульової позначки. Такий стан вимагає від суб'єктів туристичного бізнесу та інвестиційної діяльності негайної реакції.

Досить чітко тенденції інвестиційної діяльності у туризмі можна побачити при аналізі спеціальних економічних зон туристично-рекреаційного типу, зокрема, СЕЗ “Курортполіс Трускавець”, який є єдиною СЕЗ туристично-рекреаційного типу в Україні. Тут є всі умови для прискороного розвитку туристичного бізнесу та інвестиційної діяльності: розвинена санаторно-курортна база, мінерально-бальнеологічні ресурси, вдале географічне розташування, розвинена туристична інфраструктура. Свого часу саме ці фактори зумовили створення цієї СЕЗ (Закон України “Про спеціальну економічну зону туристично-рекреаційного типу “Курортполіс Трускавець”” від 18.03.1999 р. №514-ХІ) та сприяли активному залученню інвестицій на розвиток цієї території.

Особливістю сучасного етапу розвитку інвестиційної діяльності загалом в Україні, та й у галузі туризму є те, що незважаючи на помітну стабілізацію усіх видів економічної діяльності після завершення фінансово-економічної кризи 2007-2008 рр., обсяги інвестицій у галузь туризму продовжують скорочуватись (рис. 1).

Зважаючи на наведені вище аргументи, варто окреслити першу особливість інвестиційної діяльності у сучасному туризмі: попри активізацію інвестиційної діяльності загалом в Україні, а також вихід багатьох видів економічної діяльності на суттєву інвестовіддачу, інвестування галузі туризму, яке повинно б активізуватись після завершення економічного спаду, знизилось до критичного рівня.

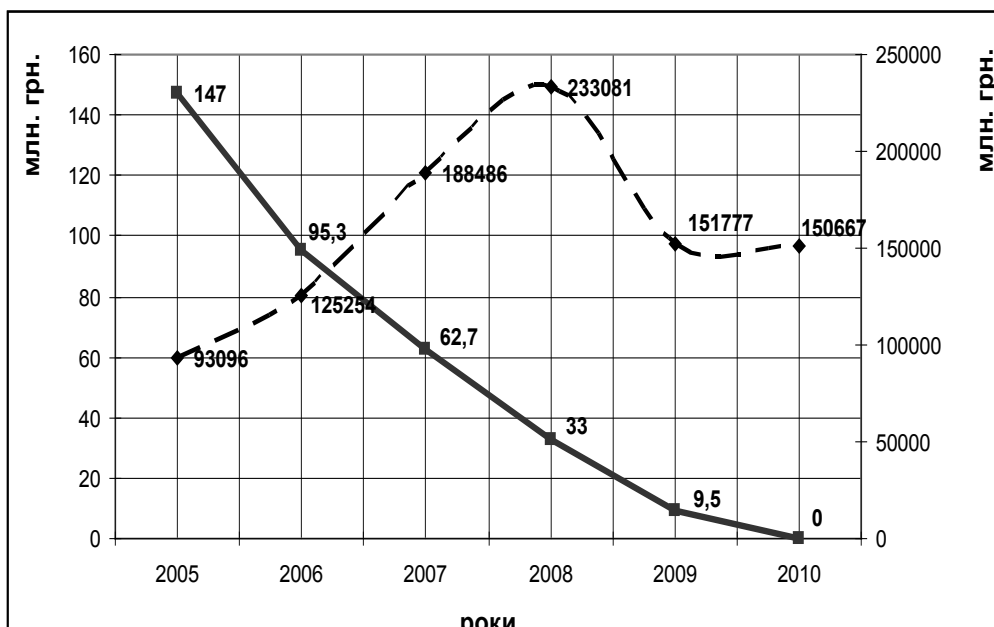

Рис. 1. Динаміка освоєння інвестицій у СЕЗ “Курортполіс Трускавець” та в Україні за 2005-2010 рр.

Основним джерелом інвестиційного процесу в світі є заощадження та капітал населення. Тому другий парадокс інвестування у туризмі полягає у тому, що незважа-

ючи на суттєву динаміку нефінансових та фінансових заощаджень населення Львівської області, які зросли у 9,3 та 2,7 разу відповідно, динаміка освоєних інвестицій у галузі туризму зазнала суттєвого скорочення. Отже, на сучасному етапі необхідною умовою є з'ясування головних причин цієї тенденції в регіоні.

Третьою особливістю інвестиційної діяльності у туризмі, яка має парадоксальний характер, є те, що основний обсяг інвестицій, залучених у цю галузь характеризується низькою або від'ємною рентабельністю. Так, відношення фінансового результату підприємств та організацій м. Трускавець, отриманого від звичайної діяльності до оподаткування і обсягу освоєних інвестицій на цій території за 2005-2010 рр. жодного разу не набуло значень, більших за одиницю. Після завершення світової фінансово-економічної кризи (у 2008 р.) рентабельність освоєних у туристичній зоні інвестицій набула від'ємного значення (-4,1 у 2008 р., -8,6 у 2009 р. та 0 – у 2010 р.).

Основною причиною описаних проблем у туристичній галузі є недосконалість податкової політики. Адже на початку функціонування СЕЗ “Курортполіс Трускавець”, для інвесторів було сформовано надзвичайно привабливі умови. Серед найбільш значущих варто виокремити такі:

- перші три роки ставка податку на прибуток становила 0 %, а з четвертого по шостий рік – 50% чинної в Україні;

- звільнялась від оподаткування сума інвестицій, одержана згідно з інвестиційним проектом;

- мито та ПДВ з таких товарів, як лікарські засоби, обладнання, комплектуючі деталі, програмне забезпечення для реалізації інвестиційних проектів не сплачувались у разі ввезення їх з-за меж митної території України;

- земельний податок не сплачувався на період освоєння земельної ділянки, а в наступні 10 років він справлявся за ставкою 50 % від чинної [2].

Згодом більшість описаних вище інвестиційних пільг були скасовані, зокрема, набуття чинності Закону України “Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням коштів та майна вітчизняного походження” від 17.02.2000 р. №1457-III. Цей Закон сприяв вирівнюванню податкових умов для вітчизняних та іноземних інвесторів.

За даними Головного управління статистики у Львівській області станом на 01.01.2011 р. чверть усіх інвестиційних проектів СЕЗ “Курортполіс Трускавець” (105,5 із 425,1) мають іноземне походження. Отже, особливої ваги набуває податкове та законодавче регулювання інвестиційної діяльності у туризмі, яке сприятиме розширенню можливостей залучення прямих іноземних інвестицій в туристичну галузь. Основна частка інвестиційних проектів на території СЕЗ “Курортполіс Трускавець” належить до сфери охорони здоров'я, а тому варто звернути вагу на інноваційні методи та форми брендингу цієї галузі на різноманітних інвестиційних форумах та ярмарках. Ще одним орієнтиром в інвестиційно-інноваційному розвитку туризму повинні стати інноваційні види та форми туризму, які сприятимуть активізації інвестиційних вкладень. Тому, окрім перелічених перспективних напрямів удосконалення інвестиційно-інноваційного забезпечення туристичного бізнесу, варто звернути увагу на креативно-інноваційні елементи в туристичній сфері. Серед таких креативних заходів, зорієнтованих на розвиток віртуального туризму (рис. 2), можна назвати:

- 1) розробку віртуальних екскурсій регіоном (на даний момент розроблено низку панорамних 3D турів, що володіють більшою достовірністю, ніж туристичні каталоги і допускають управління процесом перегляду);
- 2) формування сегмента ринку віртуального туризму (e-tourism), збільшення кількості віртуальних туристів;
- 3) розробку серії музейних експозицій у віртуальному просторі (створення віртуальних музеїв);
- 4) застосування геоінформаційних технологій, зокрема, програмних додатків на основі супутникових знімків Землі, особливо таких програмних продуктів, як:
 - а) Google Earth Win, що дає змогу, використовуючи віртуальний глобус, здійснювати флай-браузинг до необхідної місцевості Тернопільської області чи дестинації;
 - б) Google Street View, який дає змогу розглядати територію міста не з висоти, а безпосередньо як мандрівник, навігуючи у віртуальному просторі вулиць – безкоштовній панорамі, що створена на основі знімків, отриманих з Googlemobile – автомобіля, обладнаного за останніми тенденціями у світі фототехніки;
 - в) використання web-камер з метою огляду дестинацій, обраних туристом для віртуальної мандрівки [6].

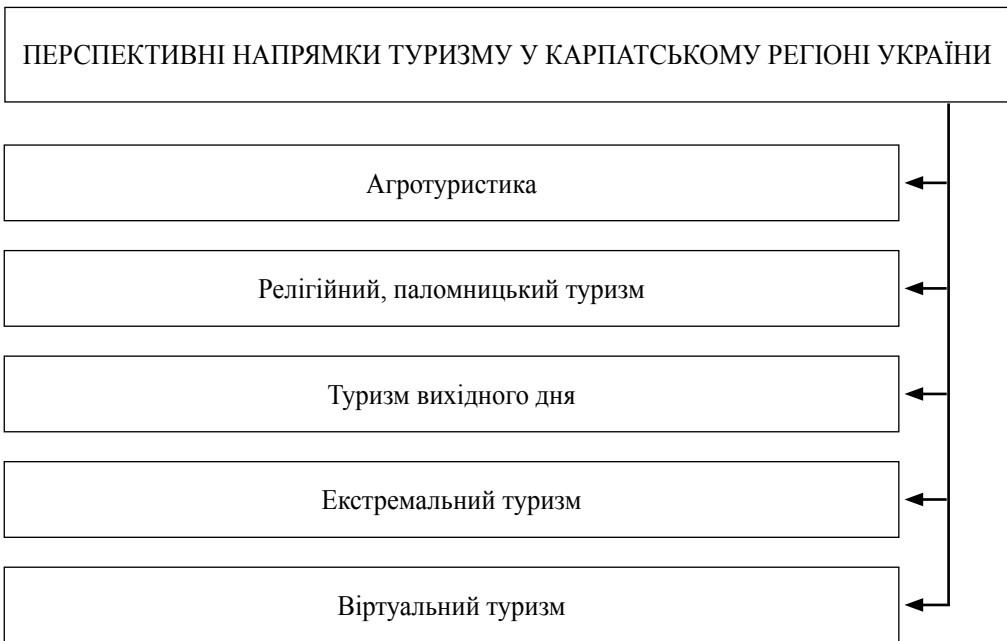

Рис. 2. Перспективні напрями туризму у Карпатському регіоні

Отже, особливості інвестування у туризмі свідчать про можливий занепад цього виду економічної діяльності у випадку, якщо найближчим часом не буде відповідної реакції суб'єктів туристичної та інвестиційної діяльності, спрямованої на відновлення туристичного бізнесу західного регіону України та на реанімацію діяльності усіх

СЕЗ регіону. Окрім того, нове підвищення інвестиційної активності у туризмі можливе лише за умови активізації нововведень у цій галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про спеціальну економічну туристсько-рекреаційного типу “Курортополіс Трускавець”: Закон України від 18.03.1999 р. №514-XIV: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-14>
2. *Миронов Ю. Б.* Формування інвестиційної привабливості СЕЗ “Курортополіс Трускавець”/ Ю. Б. Миронов // Матеріали III Міжнар. конф. “Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління”. – м. Київ, 2004. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/invest_p.htm
3. Надходження інвестицій у СЕЗ Львівщини надалі скорочуються [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Львівській області // Прес-реліз. – 2011. – №43. – Режим доступу: http://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/press/2010/r040310_35.pdf
4. *Руденко В. В.* Концептуальні засади здійснення інвестиційної діяльності підприємств [Електронний ресурс] / В.В. Руденко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2010, №2. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchetei/2010_2/NV-2010-V2_36.pdf
5. *Новиков В. С.* Інновації в туризмі [Електронний ресурс] / В. С. Новиков. – М.: ІЦ “Академія”, 2007. – 208 с. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_tourism/novikov12.htm
6. *Шершньова О.* Тенденції розвитку віртуального туризму [Електронний ресурс] /О. Шершньова // Збірник тез доповідей I Всеукр. наук.-практ. Конф. “Нова інформаційна ситуація та тенденції альтернативного розвитку ЗМК в Україні”. - Острог, 2010. - 62 с.

*Стаття: надійшла до редколегії 29.05.2012
прийнята до друку 08.06.2012*

THEORETICAL AND PRACTICAL BASIS OF INVESTMENT-INNOVATIVE PROVISION IN TOURISM

О. Kushnirchuk-Stavnicha

*Institute for Regional Studies of NAS of Ukraine
Lviv, Kozelnicka, 4, 79026, tel.: (032) 270-71-68*

The theoretical and practical basis of successful tourism business organization in West region of Ukraine are regarded. The problematic moments of the development of investment-innovative activity in tourism are listed. The guide ways of imperfection of investment-innovative activity in tourism are outlined.

Key words: investment-innovative provision in tourism, tourism service market, investments in tourism, innovative sorts of tourism.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННОЙ БАЗЫ В ТУРИЗМЕ

О. Кушнірчук-Ставніча

*Институт региональных исследований НАН Украины
Львов, ул. Козельницкая, 4, 79026, тел.: (032) 270-71-68*

Рассмотрены теоретические и практические основы формирования успешного туристического бизнеса в западном регионе Украины, приведены проблемы развития инвестиционно-инновационной деятельности в туризме. Обозначены ориентиры совершенствования инвестиционно-инновационной активности в туризме.

Ключевые слова: инвестиционно-инновационное обеспечение туризма, рынок туристических услуг, инвестиции в туризм, инновационные виды туризма.